

Telesaade „Võsareporter“: vaatajate tõlgendusi

Liis Velsker

Aastatel 2006–2012 raputas Eesti telemaastikku kuue hooaja vältel kõmuline telesaade „Võsareporter“. Emori andmetel ei langenud „Võsareporter“ aastate jooksul kordagi Eesti kümne vaadatuima telesaate tabelist välja. Kogudes parajal määral tulihingelisi fänne, salajasi austajaid ning teravaid kritiseerijaid ja põlastajaid, hoidis saade parimatel päevadel vaadatavuse edetabelis ligi 300 000 vaatajaga 2. kohta. Avalikkuses on palju diskuteeritud „Võsareporter“ fenomeni üle. Kelle hulgas ja mistõttu oli saade nõnda vaadatud ja populaarne?

Saate režissöör Kalle Käesel (Endel Trooja) kirjutas EAAS-i eelmises aastaraamatus, et saadet iseloomustab kõige paremini selle „eriline suhe lihtsa rahvaga“. Trooja hinnangul usaldavad vaatajad saatejuhti, kuna ta on „üks nende hulgast“.¹

Uurimistööd ette valmistades adusin minagi, kuivõrd heroilise rolli on enda kanda võtnud „Võsareporter“ saatejuht ning millist sõnumit ta auditooriumile edastab. Saate toimetuse ja saatejuht tituleerisid end kodulehel inimeste päästjatena ja aitajatena:

Eesti tele-eetri hirm ja arm Peeter Võsa on taas platsis, et maailma paremaks ja puhtamaks paigaks muuta. Ka sina saad selles pühas ürituses kaasa lüüa!²

Saatejuht Peeter Võsa ei häbenenud end rahvakangelaseks kuulutada, kui tema vihjetelefonile

pöördusid mures inimesed abi saamiseks tihtipeale varem kui riiklike instantside poole. Nõnda kinnitas ka 2012. aasta 12. detsembri „Võsareporteris“ osalenud proua: „Mulle on juba korduvalt öeldud, et kui keegi ei aita, siis Võsa Pets ikka aitab, sest kohtuveskid jahvatavad liiga aeglaselt. Midagi pole teha.“

Mind kui uurijat huvitas ühest küljest nii auditooriumi motivatsioon „Võsareporter“ vaatamisel kui ka vaatajate hinnang saate sisule, saatejuhile ja osalistele. Töö eesmärgiks arenes soov uurida saate vaatamise põhjusi ning sisutõlgendusi, mis omakorda iseloomustaksid inimeste suhet saatega. Kõrvale ei saanud jätta ka eetiliste dilemma-de arutamist ning oluline oli selgitada saate päästvat ja abistavat funktsiooni riiklike instantsidega võrrelduna.

Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

Töö teoreetiliseks aluseks kujunes televisiooni, eelkõige tõsielutelevisiooni kriitilisem käsitus. Pierre Bourdieu³ on rõhutanud, et tänapäeval leidub televiisor peaaegu igas kodus, mistõttu on selle massimeediumi kaudu võimalik jõuda pea kõigi inimesteni. Tänu levi võimsusele püüab televisioon jõuda aina laiema publikuni ning kipub ajakirjandusväljal majanduslikult ja sümboliliselt domineerima. Sarnaselt ülejäänud tänapäeva meediaga muutub Norman Faircloughi sõnul ka televisioon turu survele aina enam meelelahutuslikumaks.⁴

Reality-TV ehk tõsielutelevisiooni all mõistetakse enamasti populaarseid tegelikkust kujutavaid

Artikkel põhineb 2012. aasta juunis Tartu ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudis kaitstud bakalaureusetööl (juh Külli-ki Seppel). Vt <http://hdl.handle.net/10062/25876>

¹ Endel Trooja. „Võsareporter“ — kas ühiskonna sanitar või vaese mehe „Pealtnägija“? Ühe publitsistliku teleformaadi loomingupehmetest. — Eesti Akadeemilise Ajakirjanduse Seltsi aastaraamat 2010/2011. Tartu: Eesti Akadeemiline Ajakirjanduse Selts, 2012, lk 90–96.

² <http://kanal2.ee/saated/Vosareporter-1> (kasutatud jaanuaris 2012).

³ Pierre Bourdieu. *Televisioonist*. — Loomingu Raamatukogu, 1999, nr 30.

⁴ Norman Fairclough. *Media Discourse*. London jt: Arnold, 1995, lk 10.

teleprogramme, kuhu on kaasatud avalikkusele tundmatud tavainimesed. See on žanr, mis paigutub meelelahutuse ja informatsiooni, dokumentalistika ja draama vahele.⁵

Tösielusaadete edulugu sai alguse 1990. aastatel, ajal, mil Ameerika telekanalid otsisid lahendusi majandusraskustele. Ameerikast pärinev kõmukultuur propageerib nõrgemate eksploateerimist ja ohvrikultuuri, kus *talk-show*'des keerleb temaatika peamiselt seksi, vägivalda, kuritegevuse ja saatekülalisega juhtunud traagilise sündmuse ümber.⁶ Tösielu-*show*'des esitatud lood on üles ehitatud inimlikule huvile (*human interest*) ning loo atraktiivne element ja tõmbenumber ongi saates osaleja. Saated on kohati justkui ideoloogilised debatilised ja kohtupidamised saates osaleja sotsiaalse käitumise ja selle aktsepteerimise üle. „The Oprah Show“ näitel kirjutab Jane Shattuc, et selliste saadete juht kasutab teatud teemade juures isiklikku kogemust enda võimu kehtestamiseks.⁷

Kriitilised lähenemised nimetavad tösieluteleviiooni rämpsteleviiooniks (*trash-TV*), mis on täielikult orienteeritud tulu teenimisele, huvitub vaid kõige konfliktsematest sotsiaalsetest teemadest, annab hääle arulagedatele vaadetele ja arvamustele ning loob platvormi ekstsentrilistele friikidele.⁸ Tösieluteleviiooni kritiseeritakse ka avaliku ja privaatsfääri hägustamise, eetilise-ebaetilisuse piiride kompamise eest.⁹

Stereotüüpsete arvamuste kohaselt vaatavad rämpsteleviiooni madalama haridustaseme ja sisetulekuga töölisklassi esindajad ehk marginaalsem ühiskonnakiht, kuigi see pole leidnud teaduslikult selget kinnitust. Selle versiooni järgi suhtuvad domineerivad klassid tösielusaadetes tülgasuse ja põlastusega, pidades žanri ohtlikuks ja püüdes selliseid telesaateid marginaliseerida.¹⁰ Bill Nichols¹¹ defineerib tösielusaadete sihtgrupina kesk-

klassi, kes leiab end muutavas kapitalistlikus ühiskonnas alatasa sotsiaalse allakäigu trepi serval seisvat. Paljud teoreetikud usuvad, et tösielusaadete vaatamise ajendiks on keskklassi soov end paremini tunda.

Pertti Alasuutari arvab, et meediatarbimine (eriti televiiooni puhul) on inimeste jaoks justkui moraalküsimus. Näiteks, kui inimesed räägivad televiisori vaatamisest, üritavad nad alati selgitada või õigustada, miks nad mõnda sebiooperit või teist fiktsioonilist programmi jälgivad. Samal ajal peavad nad aga uudiste ja muude päevakajaliste saadete vaatamist oma kodanikukohuseks.¹²

Salme Rannu tõi oma magistritöös¹³ „Võsareporterit“ jälgimise ja telerivaatamise vahel välja mitu seost. Uuring osutas, et „Võsareporterit“ vaatavate saate-eelistus on pigem emotsionaalne kui ratsionaalne, nad on ebaregulaarsemad uudistesaadete vaatajad, eelistavad vähem arutelusaateid ning rohkem telemänge, -konkursse, tösielu-*show*'sid, välismaiseid ja kodumaiseid sarju. Rannu eristab kolme vaatajatüüpi, kuhu kuulub ka „Võsareporterit“ huviline:

- 1) elamustele orienteeritud, välismaise programmi vaataja (9,7% eestlastest);
- 2) tasakaalukas vaatleja (15,8% eestlastest);
- 3) seltsielukeskne põnevuseotsija (13,3% eestlastest).

Oma varasemas seminaritöös analüüsisin kvantitatiivse meetodiga SaarPolli poolt Eestis läbiviidud küsitluse „Mina. Maailm. Meedia 2008“ andmestikku. Seminaritöös selgus, et „Võsareporterit“ vaatajad esindavad võrreldes mittevaatajatega rohkem maailmavaadet, mille järgi riigil on ühiskonnaelus suur roll, ning töid oluliste väärtustena rohkem esile võrdsust ja teisi sotsiaalseid väärtusi. Võrreldes mittevaatajatega ollakse skeptilisemad ka Eesti riigi hetkeseisu ja arengute suhtes. Seda enam on nad rahulolematumad ka isikliku elu hetkeseisuga.

⁵ Annette Hill. *Reality TV: Audiences and Popular Factual Television*. London–New York: Routledge, 2005, lk 2.

⁶ Jane Shattuc. *The Talking Cure: TV Talk Shows and Women*. London–New York: Routledge, 1997, lk 2.

⁷ *Ibid.*

⁸ Julie Manga. *Talking Trash: The Cultural Politics of Daytime TV Talk Shows*. London–New York: New York University Press, 2003; J. Shattuc 1997.

⁹ Daniel Biltereyst. *Media Audiences and the Game of Controversy: On Reality TV, Moral Panic and Controversial Media Stories*. — *Changing Media, Changing Europe*. Vol. 1: *European Culture and the Media* (Toim Ib Bondebjerg, Peter Golding.). Bristol–Portland: Intellect Books, 2004, lk 117–137.

¹⁰ J. Manga 2003.

¹¹ Bill Nichols. *Blurred Boundaries: Questions of Meaning in Contemporary Culture*. Bloomington: Indiana University Press, 1994.

Tsiteeritud Biltereyst 2004 kaudu.

¹² Pertti Alasuutari. *Introduction: Three Phases of Reception Studies*. — Pertti Alasuutari (toim). *Rethinking the Media Audience*. London: Sage, 1999, lk 11.

¹³ Salme Rannu. *Teleauditooriumi jagunemine vaatajahuvide, elulaadi ja väärtuste alusel*. Magistritöö. Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut, 2010. Vt <http://hdl.handle.net/10062/15842>.

Uurimisküsimused ja metoodika

Teoreetiliste ja empiiriliste lähtekohtade alusel püstitasin uurimistöös järgmised küsimused.

Millised telerivaatamise harjumused on intervjueeritavatel?

Milline on auditooriumi motivatsioon „Võsareporterit“ vaatamisel?

Kuidas auditoorium saates nähtut tõlgendab?

Kuidas hindab auditoorium „Võsareporterit“ laiemas Eesti elu kontekstis?

Milliseid hoiakuid kujundab saates osalemise kogemus?

„Võsareporterit“ vaatamise põhjuste ja motiivide uurimisel tuginesin auditooriumiuurimise biheivioristlikku traditsiooni esindavale tarvete ja tasude kontseptsioonile. Saate tõlgenduste uurimiseks kasutasin varasemaid retseptiooniuringuid.

Valisin oma uurimistöökvalitatiivseks meetodiks süvaintervjuu, täpsemalt semistruktureeritud intervjuu. Intervjuu käigus näitasin intervjueeritavale lisaks kaht enda valitud saatelõiku.

Viisin intervjuud läbi perioodil 17. märts – 16. aprill 2012. Protsess oli küllaltki ajamahukas ja kulukas — enamikul intervjueeritavatest ei olnud võimalik tulla intervjuerijale sobivasse asukohta, mistõttu tuli sõita eri paikadesse Lääne-Virumaast kuni Valgani.

Valimi moodustasin kahe tunnuse alusel. Homogeenseks tunnuseks oli, et intervjueeritav peab pidama end „Võsareporterit“ alatiseks või sagedaseks vaatajaks. Heterogeenseteks tunnusteks olid intervjueeritavate varieeruvad sotsiaaldemograafilised karakteristikud. Proovisin heterogeensesse valimisse hankida erineva vanuserühma, soo, elukoha ja haridustasemega vaatajaid. Valimi moodustamine osutus keerukaks, sest mugavusvalimi ehk autori isiklike tuttavate kaudu ei õnnestunud sobivaid vastajaid leida. Seejärel kasutasin *online*-meedia võimalusi. Esmalt riputasin kuulutuse saate kodulehele, kuid sobivaid vastuseid ei tulnud. Seejärel kasutasin Facebooki suhtlusportaali lehte, et leida intervjueeritavaid sealsest „Võsareporterit“ fännigrupist. Näis, et personaalselt saadetud kirjadel on suurem mõju ning umbes 50 kirjale laekus 12 vastust. Nii leppisingi aegamööda intervjuu toimimised inimestega interneti kaudu kokku.

Kokku intervjuerisin 11 inimest. Kõige noorem valimisse sattunu oli 28-aastane. Algul ma ei plaaninud intervjuerida saates osalenud inimesi, kuid kolmel juhul oli inimene mulle üllatusena varem saates osalenud. Seetõttu analüüsisin hiljem ka saates osalemist eraldi. Intervjuu kestis keskmiselt üks tund.

Tulemused

Tulemused näitasid teoreetiliste ja empiiriliste eelduste kohaselt, et „Võsareporterit“ huvilised on sagedased telerivaatajad, kes jälgivad telerit pigem õhtuti ning peavad televisiooni enda jaoks oluliseks infokanaliks. Intervjueeritavate saate-eelistused olid tugevalt žanri- ja kanalipõhised, vastajate hulgas oli kõige enam Kanal 2 ja uudistemagasiini „Reporter“ eelistajaid. Vastupidi Salme Rannu järeldestele olid intervjueeritavad regulaarsed uudistevaatajad. Sellegipoolest eelistasid vastajad kooskõlaselt Salme Rannu tulemustega vähem arutelu- ja analüütilisi saateid ning pigem meelelahutusliku formaadiga telesarju ja *tele-show*’sid. Peamiselt esindasid käesoleva töö uuritavad Emori loodud käitumis- ja meediatarbimise malli „kõigesööja“, kel puuduvad konkreetset lemmiksaated, kuid kes veedab teleri ees küllaltki palju aega. Valdav osa „Võsareporterit“ vaatajaid olid Salme Rannu järgi seltsielukesksed põnevuseotsijad, kelle lemmiksaated olid tema uurimuses näiteks „Sind otsides“, „Rääkimata lugu“ või „Pilvede all“ ning kelle uudistesaaate eelistus oli „Reporter“.

Kuigi uuritavad olid telerivaatamise harjumuselt valdavalt kõigesööjad, kannustas neid „Võsareporterit“ vaatama tugev isiklik huvi. Neli vastajat nentisid, et mõnikord, kui nad muude toimetustega tegelevad, mängib saade taustaks. Enamiku jaoks oli telepildi nägemine oluline ning vahel jäänud osa vaadati hiljem järele.

„Võsareporterit“ formaati ja funktsiooni iseloomustasid intervjueeritavad järgmiselt.

Meeldivuse ja meelde jäänud lugude küsimisel selgusid vaatajate ootused saatele.

Aga see ongi minu arust see kõige olulisem, just see, et ta aitab inimesi. Minu jaoks on see nime-taja aitamine. (N1)

Ja siis need kaks venda, need ärimehed vist. Need olid ka hästi...vist olid jah ehitajad. Tule taevast

appi. No see saade oli ka täitsa komöödia. [---]
Seal on nalja no... jubedalt! (N4)

Saatele suunatud ootuste alusel moodustus intervjuueeritavatest kolm „Võsareporterit“ vaatajatüüpi.

Saatejuhi autoriteet ilmnes intervjuude käigus üsna ruttu.

Ta ise ongi fenomen. Peale teda tuleb... Kui tema sureb, siis ülehommemaailm on igav. Ta on karismaatilise loomuga, värvikas. Tema juba ainu-

üks oma auraga on loonud selle keskkonna. (M1)

Intervjuueeritavate nägemust „Võsareporterit“ saatejuhist ilmestab kõige paremini järgmine koondtabel (tabel 3).

Saates osalejaid tajuti küllaltki sarnasel viisil.

Mina arvan, et osad on sellised, kes lihtsalt tahavad pulli teha, ja osad on nagu siis, kes nagu mujalt pole nagu abi saanud, et võib-olla sellepärast. (M3)

Tabel 1. Intervjuueeritavate tajutud saate formaat ja funktsioon

Saate formaat	Saate funktsioon
<ul style="list-style-type: none"> Lõbus ja meelelahutuslik, mitte tõsine Vähem konservatiivne, piirideta Tõsieluline, realistlik Mitmekesine sisu Inimlähedane vahetu suhtlus saates osalejatega Saatejuht kui subjektiivne (mõne arvates ka erapooletu) kohtumõistja Tegutseb kohalike inimeste tasandil, mitte kõrgemal riigi tasandil Pealiskaudne, ettevalmistamata Toimub ajaliselt kohe siin ja praegu, mitte hiljem pärast sündmusi Vähem kulukas 	<ul style="list-style-type: none"> Probleemi lahendamine (boonuseks on asjaolu, et paljud probleemid leiavad lahenduse), õigusemõistmine Inimeste aitamine (kohalikul tasandil) Ühiskonnale seni avaldamata teemade ja probleemide näitamine Vaatajale meelelahutuse pakkumine, kasutades selleks naljakaid ja humoorikaid teemasid, tegelasi või saatejuhi lisakommentaare

Tabel 2. Saatele suunatud ootuste alusel loodud vaatajatüübid

Vaatajatüüp	Vastaja kood
1. Saate lõbusale ja sensatsioonilisele, <i>show</i> 'likule sisule orienteeritud vaataja (mees või naine, kellele meeldib vaadata, kuidas saatejuht ekstreemseid või ohtlikke kohti külastab, s.o pingete maandamise vajadus)	N2, N4, M2, M3, M6
2. Inimeste abistamise vaatamisele orienteeritud vaataja (pigem naine, kellele meeldib vaadata, kuidas lugu laheneb, s.o empaatiavajadus)	N1, N3, N5
3. Saates kajastatud ühiskondlikult oluliste teemade vaataja (pigem mees, kellele ei pruugi meeldida saatejuhi poliitiline kuuluvus, kuid meeldib tema humoorikas kõnepruuk ja teemakäsitlus, s.o sotsiaalne kasulikkus)	M1, M4, M5

Tabel 3. Saatejuhi erinevad kuvandid

Kuvand	Vastaja kood
1. „Sõbralik pullimees“, kes ei tee kellelegi liiga ning on alati lõbus ja heatahtlik.	M3, N2
2. „Soliidne džentelmen“, kes oskab ametiasutustes korrektselt asju ajada ning viisakalt tähtsate isikute suhelda.	N1
3. „Oskuslik rollimängija“, kes käitub täpselt nii, nagu olukord temalt nõuab, suheldes iga inimesega vastavalt tema keeles.	N5, M5, M6
4. „Rahvamees; aateline lihtne poiss“, kelle missioon on maailmaparandamine ja kelle poliitiline kuuluvus näitab tema maailmavaatelist kindlust.	N3, N4
5. „Parim saatejuht“, kes on kahtlase poliitilise kuuluvusega, kuid kelle kõiki saateid sooviks näha.	M1, M2, M4

Tabel 4. Saates osalejate kuvandid

Kuvand	Vastaja kood
1. Edevad hullumeelsed, kes otsivad saatest tähelepanu.	N1, N2, N4, M2, M3, M4, M6
2. Nõrgad, vaesed, vanad ja abitud, kellele on liiga tehtud ja kes otsivad abi.	N1, N5, M3, M5, M6
3. Heal järjel olevad kavalad firmajuhid või ametnikud, kes peavad saates selgitusi jagama ja on enamjaolt tekkinud probleemid ka süüdi.	N3, N2, M5
4. Suurem osa Eestist, kuhu kuulub seinast seina inimesi.	N2, N3, M4, M1

„Võsareporter“ vaatamine tekitab auditoriumis sarnaselt Jane Shattuci¹⁴ järelustega Oprah Winfrey *talk-show* kohta vahetuid emotsioone ja reaktsioone. Kostavad hüüatused ja näha on kehakeelisi märguandeid. Saate tõlgendamisel toetub vaataja saatejuhi kommentaaridele, mida tõestasid nõustuvad noogutused. Samas tunneb „Võsareporter“ auditorium meediateksti vastuvõtu ajal end saates osalejatest tugevama ja paremana, argumenteerides seda asjaoluga, et pole ise pidanud saate abi kasutama.

Auditorium tajus telesaates kaaslaste ja abistaja omadusi. Siiski ei usutud, et „Võsareporter“ võimuses on korda saata suuri muudatusi riiklikul tasandil, vaid pigem aitab tõselusaade inimesi kohalikul tasandil. Saatejuhti nimetati mitmel korral rahvameheks, kellel on maailmaparandajalik missioon ja kes esindab oma vaateid Riigikogus. Eesti elu suhtes oldi pigem pessimistlikud, lahendust ja väljapääsu nähti välismaale minekus. Intervjuueritavad arvasid, et „Võsareporter“ reflekteerib olukorda, kus Eestis on hea elada vaid heal järjel olevatel inimestel, kes nõrgemaid ekspluuteerivad.

Saates osalenud üritasid enda saatesse pöördumist õigustada, justkui nad tunneksid selles midagi häbiväärset. „Võsalaulul“ osalejad mõnsid, et sattusid teleekraanil justkui nartsissistlikku ekshibitionismi olukorda, pälvides hulgaliselt tähelepanu ja kriitikat. Sellegipoolest näis, et viieteist minuti kuulsus tasus end lahendatud probleemi kujul ära ning kaalus üles privaatsfääri avalikustamise ohud. Üldiselt otsiti enne saatesse pöördumist siiski abi mujalt, näiteks tarbijakaitse kaudu. Isikliku kogemuse tõttu oli osalenute samastumine saatelõikude vaatamisel tugevam, kohe määratleti situatsioon endast lähtudes. Positiivse lõppla-

henduse tõttu oli osalenutel saatejuhi ja saate sisu vastu kahtlemata tugevam sümpaatiat kui neil, kes pole saates ise osalenud — tunti teatavat tänu ja aupaklikkust.

„Võsareporter“ vaatajatüübid

Saate vaatamise motivatsiooni, ootuste, aga ka teiste uuringut läbinud kategooriate alusel tõin järeluste osas välja järgnevad oletuslikud „Võsareporter“ vaatajate tüübid.

1. Meelelahutaja, kelle jaoks peamine „Võsareporter“ vaatamise motivatsioon on emotsionaalne vabanemine ja eskapism. Meelelahutaja otsib saatest eranditult ainult sensatsiooni ja naudib alateadlikult või teadlikult osalejate narriks tegemist, naerab nende üle. Tema näeb saate formaati lihtsa ja lõbusa meelelahutusena ega otsi sealt sügavamaid tähendusi. Ka tema saate-eelistus on tugevalt emotsionaalne, mitte ratsionaalne. Meelelahutaja on kas väga suur telerivaataja või ei vaata peaaegu üldse telerit. Ta ei jälgi Eesti Televisiooni ega ole regulaarne uudistevaataja, kuid mainib mõnel juhul „Reporter“ uudistemagasi vaatamist. Samas on meelelahutaja üks andunumaid „Võsareporter“ vaatajaid ja fänne, kes ei jäta ühtegi osa vahele. Meelelahutaja hinnangul on „Võsareporter“ ja „Pealtnägija“ pigem väga erinevad saated, kuna esimene on pealiskaudsem, vähem kulukas ja vähem konservatiivne. Meelelahutaja arvates on saates osalejad edevad hullumeelsed ja saatejuht sõbralik pullimees. Siiski hindab ta saatejuhti kõrgelt, sest jälgis aktiivselt ka tema varasemat saadet „Politseikroonika“. Kuna meelelahutaja hinnangul osalevad saates edevad hullumeelsed ja veidrikud, ei pöörduks ta ise „Võsareporter“ poole. Ta usub, et suudab oma probleemid ise ära lahendada ning „Võsareporter“ ei saa teda aidata. Samas on „Võ-

¹⁴ J. Shattuc 1997.

sareporterit“ sisu meelelahutaja jaoks oluline kõneaine, mida ta sõpradega arutab. Seega on saade meelelahutajale sotsiaalselt kasulik ja puudutab isiklikke suhteid.

2. Lõögastuja ja reaalsuse uurija, kelle jaoks peamine „Võsareporterit“ vaatamise motivatsioon on samalaadselt meelelahutajaga emotsionaalne vabanemine ja eskapism. Lõögastuja tajub „Võsareporterit“ formaati samuti lihtsa ja lõbusa meelelahutusena. Tema jaoks on oluline saate lõbus ja humoorikas teemakäsitus. Ka lõögastujale meeldib ekraanilt „hulle“ vaadata ning sensatsiooni otsida. Kuid lõögastuja on meelelahutajast ratsionaalsem, otsides saatest ka tähendusi ja väärtusi. Ta on ühest küljest orienteeritud saate meelelahutuslikule sisule, kuid jälgib saadet veel ühiskondlikus kontekstis ja peab oluliseks inimeste aitamist. Reaalsuse uurija hinnangul näeb „Võsareporteris“ sellist elu, mida teistes saadetes ei näidata. Saates nähtud reaalsus on tõlgendamise küsimus. Osa reaalsuse uurijate jaoks näib see olevat tegelik elu meie ümber, teiste hinnangul on see elu, mida muul viisil ei teaks eksisteerivat. Reaalsuse uurijale meeldib saate tõsielulisus. Teatud teemad panevad teda sügavamalt mõtlema selle üle, kuidas elu Eestis toimib, tekitades lootusetuse või empaatia tunde. Reaalsuse uurija näeb parema elu saamise ühe võimalusena välismaal töötamist või elamist. Lõögastuja ja reaalsuse uurija on pigem sage telerivaataja ning eelistab „Aktuaalsele kaamerale“ kindlasti „Reporterit“. Ta vaatab palju Kanal 2-t, aga ka ETV-d, võrdleb „Võsareporterit“ saatega „Kaua võib“ ning ei näe „Pealtnägijaga“ suurt sarnasust, sest „Võsareporter“ on lihtsam ja pealiskaudsem ning toimub siin ja praegu. Reaalsuse uurija on suure tõenäosusega ise saates osalenud või sinna abi saamiseks pöördunud. Ta ei pelga klouni staatusesse sattumist ja privaatsfääri avalikustamist. Tema hinnangul on riiklike instantside kaudu väga keerukas abi saada.

3. Enesemääratleja ja samastuja, kelle peamine „Võsareporterit“ vaatamise motivatsioon on tunda empaatiat ehk osadustunnet teise inimesega, tema omaduste, seisundite ja käitumisega. Ta on tugevalt orienteeritud inimeste abistamise vaatamisele ning näeb saate formaati probleeme lahendava ja tavainimest aitava olmereportaazina, mis on

suunatud eelkõige maapiirkonna inimestele. Enesemääratleja on küllaltki sage telerivaataja ning eelistab ETV-d ja uudistesaahteid, eriti „Aktuaalset kaamerat“. Talle meeldib ka arutelu- ja analüütilisi saateid vaadata. Enesemääratleja on pigem naissoost ning suure tõenäosusega ka ise saates osalenud. See kogemus on tekitanud temas väga tugeva sümpaatiat saatejuhi ja saate suhtes. Saatejuht on tema sõnul soliidne džentelmen või oskuslik rollimängija, rahvamees. Samastuja kujutleb end väga sügavalt osalejate asemele ja proovib olukorda oma kogemusest lähtuvalt lahendada. Ta ei vaata osalejaid halvustava pilguga ega naera nende probleemide üle. Samastuja hinnangul on „Võsareporter“ ja „Pealtnägija“ küllaltki sarnased, sest toovad avalikkuse ette seni nägemata probleeme. Enesemääratleja vaatab „Võsareporterit“ sageli, kuid võib saate ajal ka muude argitoimetuste ja näputööga tegeleda ega vaata saateid kordusest tagantjärele. Ta soovib „Võsareporterisse“ pöördumist kõigile.

4. Jälgija peamine „Võsareporterit“ vaatamise motivatsioon on vajaliku informatsiooni hankimine. See tähendab, et teda huvitavad saates nähtavad probleemid ühiskonna reflekteerija, peegeldajana. Pigem meessoost jälgija peab end eksperdiks, kelle hinnangul toob „Võsareporter“ esile probleeme, mida teistes saadetes ei kohta. Seega sarnaneb ta reaalsuse uurijaga, sest saade on tema hinnangul väga tõsieluline, näidates varjamatult päris elu meie ümber. Jälgija arvates näeb saates tegelikke eestlasi. Tema hinnangul on saatejuht suurepärase ja parim võimalikest, sest on väga andekas ja karismaatiline. Ka jälgija naudib saatejuhile omast humoorikat ja põnevat teemakäsitlust, kuid saade pigem paneb teda mõtlema või muudab kurvameelseks. Eesti elu ja poliitikat ta kommenteerima ei soostu, näib olevat selle suhtes skeptiline. Tegemist on pigem tasakaluka telerivaatajaga, kes jälgib palju uudiseid (võib olla ka tööülesannete tõttu) ning keda väga huvitavad poliitilised ja analüütilised arutelusaated. Jälgija võrdleb „Võsareporterit“ subjektiivse kohtumõistva saatega, vahetu inimlähedase suhtlusega saadetega ning „Pealtnägijaga“. Ta ei pöörduks ise kunagi sellisesse saatesse, sest peab end osalejatest paremaks. Jälgija vaatab „Võsareporterit“ sageli, kuid keskendub rohkem enda jaoks

huvipakkuvatele teemadele ega vaata nägemata osi kordusest järele.

Käesolevas uurimuses kuulus enamik intervjueeritavaid koondrühmadesse „meelelahutaja“ ja „lõõgastuja, reaalsuse uurija“.

Kokkuvõtteks

Eelduslikult motiveeris „Võsareporterit“ vaatajaid peamiselt kombinatsioon meelelahutusest ja reaalsuse uurimisest. See tähendab, et vaataja jaoks on ühest küljest oluline saate tõsielulisus, kuid teisalt peab saade pakkuma sensatsiooni. Seega on käesoleva töö tulemused kooskõlas ka Andra Siibaku järeldusega, et tõsielusaadete vaatajate jaoks on ühest küljest oluline temaatika erakordsus, teisalt ka probleemide elulisus ja relevantsus.¹⁵

Teise vähem olulise, kuid siiski märkimisväärse motivaatorina tuli esile „Võsareporterit“ vaataja vajadus tunda empaatiat ehk osadustunnet teise inimesega, tema omaduste, seisundite ja käitumisega. Seega peaksid intervjueeritavate ootuste kohaselt ekraanil figureerima nõrgemad ja abitumad ehk teisisõnu ohvrid. Empaatiavajadus tähendas käesoleva töö raames vaatajate motivatsiooni enesemääratluseks ja samastumiseks. Saates osalenud intervjueeritavad asusid saatelõikude tõlgendamisel olukorda aktiivselt võrdlema isikliku kogemusega. Kannatajale tunti kaasa ja pakuti lahendusi. Huvitava seosena ei naernud tugevad enesemääratlejad ja samastujad kordagi saates osalejate üle. Üksikute intervjueeritavate jaoks, kes võtsid endale jälgija positsiooni, oli saade ühiskonna reflekteerija. Neid motiveeris vajaliku info hankimine.

Vaataja jaoks teeb „Võsareporterit“ atraktiivseks kindlasti tavainimeste kaasamine. Võib väita, et kooskõlas Andra Siibaku järeldustega¹⁶ tugevdavad tavainimeste tegelikud probleemid auditoriumi usku saate legitiimsusesse ehk tõepärasusse. Vastajate hinnangul kajastab „Võsareporter“ kõige ehedamat ja reaalsemat elu, mida mujal Eesti telesaadetes ei näe. Ühe funktsioonina nähti saates avalikkusele seni kogemata probleemide tutvustamist.

Üldiselt hinnati „Võsareporterit“ formaati lihtsa ja odavana, pealiskaudse ja inimlähedasena, mille funktsioon on vaatajale lõbustuse ja elamuse pakkumine ning osalejate abistamine. Mõistagi ei tunnistanud intervjueeritavad tõsielusaadete kriitikale vastavalt, et nad naudivad „Võsareporterit“ selle rumala ja labase sisu tõttu, kuid tundus, et nad eelistavad teemade lihtsat ja arusaadavat käsitlust. Vaatajale meeldib jälgida telekraanilt friike ja veidrikke, kelle üle ta kas alateadlikult või teadlikult naerab.

Intervjueeritavate hinnangutes ilmnes huvitav vastuolu saates osalejate kohta. Ühest küljest oli vastajate sõnul tegemist läbisegi hullude, edevate, vanade, nõrkade, abitute, kasuahnete ja kurjadega, ent teisalt representeerib saade intervjueeritavate sõnul päris Eesti inimesi, tegelikke inimesi, enamikku meie hulgast.

„Võsareporterit“ puhul on oluline arutluskoht saatejuhi autoriteet. Vastuvõetud saatelugude puhul ilmnes, et vastajad toetusid eranditult saatejuhi kommentaaridele ja hinnangutele, määratledes ka ohvri ja süüdlase rollid vastavalt saatejuhi seisukohale. Siinkohal võib taas paralleeli tõmmata nn „oprah'lusega“, kus Jane Shattuci sõnul¹⁷ saatejuht kasutab tõsielusaadetes teatud teemade juures isiklikku kogemust enda võimu kehtestamiseks. „Võsareporterit“ vaatamine toetub tugevalt saatejuhi meeldivusele ja eelistusele. Teda peetakse autoriteediks ja legitiimseks kohtumõistjaks.

Ootuspäraselt ei taju „Võsareporterit“ vaatajad saates eetilisi üleastumisi. Ka teooria järgi on tänapäeva meelelahutuslikes saadetes avaliku ja privaatsfääri piirid hägustunud. Seda keerulisem on vaatajal eetiliste piiride üle otsustada. Saates osalenute sõnul kaalub saatest saadav isiklik kasu üles privaatsfääri avalikustamise ja nn klouni staatusesse sattumise, potentsiaalse avaliku kriitika.

Ilmselt vastab „Võsareporterit“ vaataja Bill Nicholsi esiletõudud¹⁸ tõsielusaadete sihtgrupile, kes kuulub keskklassi ja tunneb end muutuvast kapitalistlikus ühiskonnas alatasa sotsiaalse allakäigu trepi serval seisvat. Mõistagi ei saa kümne intervjueeritava põhjal teha üldistavaid järeldusi, kuid minu hinnangul iseloomustab „Võsareporterit“

¹⁵ Andra Siibak. Talk show „Mamma mia“ diskursiivsete praktikate analüüs. Magistritöö. Tartu ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond, 2005. Vt <http://dSPACE.utlib.ee/dSPACE/bitstream/handle/10062/908/siibak.pdf?sequence=5>.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ J. Shattuc 1997.

¹⁸ B. Nichols 1994.

vaatajate jäägitu usk ja usaldus saatesse ja selle juhti ning skeptiline suhtumine Eesti riiki ja selle valitsemisse teatavat võõrandumist ühiskonnaelust, eemaldumist riigi instantsidest.

Möönan, et valimi moodustamise viis ja kanal, personaalsed kirjad Facebooki suhtlusportaali fännigrupi kaudu, mõjutasid suure tõenäosusega tulemusi. Kuna tegemist oli saate fännidega, oli nende positiivne hoiak ja ülistav kõnemaneeer ootuspärane ja eelduslik. Samas moodustavad just sellised vaatajad saate püsiva auditooriumi, mistõttu

on nende uurimine võibolla veelgi olulisem. Kahtlemata oleks huvitav uurida neid „Võsareporter“ vaatajaid, kes on formaadi, sisu, saatejuhi või osalejate suhtes skeptilised ja jälgivad tõsielusaadet hoopis muu motivatsiooniga. Usun, et leidub ka selliseid vaatajaid.

Kuigi tõsielusaate „Võsareporter“ tootmine lõpetati sel sügisel ära ning telekanalilt Kanal 2 saadet enam vaadata ei saa, pakub „Võsareporter“ kindlasti ainet veel paljudeks sotsiaalteaduslikeks uurimusteks.